

Danish University Colleges

Vestjysk

Ejstrup, Michael

Published in:
Sprog & samfund

Publication date:
2017

Document Version
Artiklen som den fremstår med udgiverens layout. Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Ejstrup, M. (2017). Vestjysk. Sprog & samfund, 2017(2-3), 23.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Download policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Sprog, dialekt eller accent

Artikelserie om mangfoldigheden i dansk sprog, som vi møder den på gaden, bodegaen, i bussen og i telefonen, når vi ringer til enten magtens centrum eller campingpladsen i sommerlandet.

AF MICHAEL EJSTRUP, FORSKNINGSCHEF VED DANMARKS MEDIE- OG JOURNALISTHØJSKOLE

Er en variant af en måde at tale på så et sprog eller en dialekt? Det kan man skændes længe om. Én mulighed er at inddrage autonome staters afgrænsninger fra hinanden. Har forskellige sprogvarianter således et fællesskab, hvor de hører til i ét land, så der er en fælles hær og fælles finanslov, kan man bruge den situation til at afgøre, at der er tale om forskellige dialekter tilhørende samme sprog.

På den måde når man frem til at betegne sønderjysk og bornholmsk som to dialekter, der begge er danske, mens sproget i Malmö og Oslo er fremmede sprog, som henholdsvis er svenske og norske dialekter. Dette til trods for, at man sagtens kan forsvare et synspunkt om, at sproget i Malmö og Oslo er ret tæt på den slags dansk, man hører i København, mens sønderjysk på nogle væsentlige punkter er ret forskelligt fra det sprog. Sådan afgør man ofte, hvad der er et sprog, og hvad der er en dialekt på tværs af andre kriterier, som man sagtens kan føle for som helt naturlige og velbegrundede.

I Rigsfællesskabet har vi den udfordring, at henholdsvis færøsk og grønlandsk ligger så langt fra dansk, at vi betegner begge som sprog og ikke som danske dialekter.

Betegnelsen accent reserverer vi ofte til udgaver af dansk, hvor et fremmed sprog spiller ind og spiller med som en konsekvent farvning af det danske sprog, personen taler. Altså hører vi ofte amerikanere med deres særlige udgaver af fx *l-* og *r-*lyde tale dansk, som så bliver med amerikansk accent. Eller franskmænd, der ynder at have tryk på sidste stavelse, hvilket på dansk findes, men er relativt sjældent. Eller personer fra Mellemøsten, som både har andre udgaver af lyde i dansk sprog, anden sætningsstruktur, og som blander særlige arabiske ord ind i deres udgave af dansk. Så accent reserverer vi i denne artikelserie til at betegne udgaver af dansk, hvor et fremmed sprog spiller ind og farver udgaven af dansk.

Definitioner er vanskelige at blive enige om, og de spiller en væsentlig rolle, når talen falder på følelsesladede emner som sprog. Her vil vi bruge de ovennævnte.

Michael Ejstrup, ph.d., er forskningschef ved Danmarks Medie- og Journalisthøjskole og uddannet i lingvistik og fonetik samt retorik.

Vestjysk

Om sproget i Tim Sogn har Jens Pedersen Høysgaard (1698-1773) blandt andet skrevet: „Det er utrolig saa vanskabt, som den Jyske Dialect er“.

AF MICHAEL EJSTRUP, FORSKNINGSCHEF VED DANMARKS MEDIE- OG JOURNALISTHØJSKOLE

At københavnere har ovennævnte syn på (vest)jysk, er ikke ukendt; heller ikke i 2017. Og vestjysk er bestemt meget forskelligt fra sproget på den østre side af Sjælland. Det har sine grunde, som især hænger sammen med natur og kultur. Vestjyllands sikreste vej til handel og samvær med andre har været sejlads på Nordsøen og adgang til Slesvig og Holsten. I begge områder tales vestgermanske sprog, som har smittet af på sproget i Vestjylland.

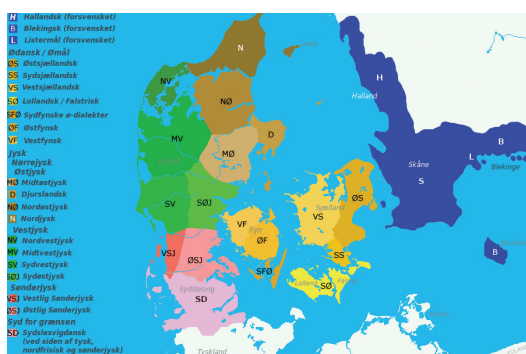
Eksempelvis sættes den bestemte artikel foran navneordene. Det med at sætte bestemt artikel bagved navneordene er i verdensbilledet „sært“; man kender det faktisk kun i nordiske sprog, rumænsk og koptisk. Ellers ikke. Det hedder altså *æ brød*, *æ lys* og *æ hus*. Og det hedder *en brød*, *en lys* og *en hus*. Mange tror så, at vestjysk kun har et køn i navneordene. Sådan er det ikke, for man skelner mellem *den træ*, *den lys*, *den brød* og *det træ*, *det lys*, *det brød*, hvor de tre første ord er tællelige størrelser, som vi plejer at møde dem, mens de tre sidste er utællelige som træ, der er savet op til brænde, lys, der vælder ind ad et vindue og en særlig slags brød, der kan bestå af enkeltenheder af samme slags, men som ses under ét.

Jeg hedder *a* eller *æ* (i Thyborøn), *en* og *et* hedder *jen* og *jet*, og enlig/alene hedder *jenne*. Altså den stik modsatte model af den københavnske, mht. om der startes med en j-lyd eller ej.

Før fortungevokaler som *i*, *e*, *æ*, *y* og *ø* høres kun v-lyd, mens der før bagtungevokaler som *a*, *u*, *o*, *å* kun høres *w*-lyd. *H*-lyd udtales før *w*- og *j*-lyd. Igen meget forskelligt fra københavnernes model; *hjem* hedder

hjæm, og *hvem* hedder *hwæm*.

Folket vidder vil vide, at det ikke er til at finde ud af, om man skal svare ja eller nej, når vestjyder taler. Og det kan der måske være noget om. For vestjyderne har kortvokalstød; blandt andet bliver nægtelsen *æt* til *æʔ*, der ender som et stød i stedords eller biords vokaler, mange udenforstående ikke hører. Så *det skal vi hedder det ska vi*; *det skal vi ikke hedder det ska viʔ*. Det *kan du jo* hedder *det ka du jo*, mens *det kan du jo ikke hedder det ka du joʔ*. Legende let og naturligt for vestjyder; for andre nok noget sværere at følge med i.

Kortet viser udbredelsen af de forskellige dialekter. De grønne områder er vestjyske dialekter.

Af Fritz Möller – Eget arbejde, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=32408501>

På Modersmål-Selskabets hjemmeside kan man lytte til lydfile med små lydbidder med vestjysk: <https://goo.gl/e4eYm9>

Årbogen fra 2002 med titlen *Dialekter – Sidste udald* har længe været udsolgt, men er nu blevet digitaliseret. Heri kan man læse Inge Lise Pedersens artikel: „Hovedtrækkene i de danske dialekter“ og mange andre artikler om dialekter og dialektforskning. De enkelte artikler kan læses eller downloades, eller man kan åbne og hente hele årbogen (hvilket ganske vist er en meget stor fil). Se årbogens egen side på hjemmesiden her: <https://goo.gl/A3SQNQ>